

Mateja Jerman

Srebrni zidni svijećnjaci cara Leopolda I. u franjevačkom samostanu na Trsatu

Mateja Jerman
Tina Ujevića 24
HR - 51 000 Rijeka

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper
Primljen / Received: 20. 2. 2016.
Prihvaćen / Accepted: 25. 7. 2016.
UDK: 739.1:726.7(497.5Trsat)
247.4:739.1(497.5Trsat)

The aim of this paper is to publish and place in an art-historical context two silver wall candelabra with busts of classical antique figures surrounded by intertwined stylized acanthus leaves. The candelabra are kept in the Franciscan convent of Trsat. They were last documented in a photo-documentary campaign by Artur Schneider during the 1930s, and in 1974 they were added to the cultural heritage list as part of the convent's inventory. It is a very valuable set of silver wall candelabra, donated to the Franciscan convent of Trsat in 1693 by the Holy Roman Emperor Leopold I Habsburg (1658-1705). The author refers to the written sources confirming the commission of the candelabra and analyses the evolution of their peculiar typology. In their design and iconographic programme, judging by the various analogies and graphic models, they corresponded to the production of Augsburg goldsmiths. This hypothesis is supported by the hallmark of the city of Augsburg and another one indicating goldsmith Antoni Grill I, documented in that art centre in the period from 1668-1700.

Keywords: silverwork, wall candelabra, 17th century, Trsat, Emperor Leopold I, Augsburg, goldsmith Antoni Grill I

Svetište Majke Božje Trsatske središnji je hodočasnički centar sjevernog Jadrana. Njegovo su vođenje 1453. godine preuzeli franjevci kao čuvari čudotvorne ikone s Gospinim likom.¹ Stoljećima su hodočasnici i uglednici poklanjali zavjetne predmete crkvi, koji su potom okupljeni u samostansku riznicu.² Pisci koji su bilježili povijest trsatskog svetišta, posebnu su pažnju usmjeravali na isticanje onih umjetničkih djela koja su darivale značajne povijesne ličnosti. U tim se pregledima, stoga, redovito ističe relikvijar Barbare Frankapan³ te onaj grofa Giovannija Ferdinanda od Porcije, potom srebrni kip Bogorodice s Djetetom bana Tome Erdödyja kao i privjesak u obliku zlatnog dvoglavog orla cara Karla V.⁴ Zabilježeni su i darovi poput kaleža biskupa Stjepana Erdödyja, zlatnih kruna izrađenih povodom krunjenja slike Gospe Trsatske 1715. godine ili pak liturgijsko ruho, koje je donirala carica Marija Terezija.⁵ Većina je tih najstarijih zavjetnih darova danas izložena u samostanskoj riznici, u sadašnjem postavu uređenoj 1992. godine.⁶ Tom prilikom nisu izložena dva zidna

svijećnjaka. Izrađeni su u obliku srebrne ploče, bogato iskucane s motivima akantusova lišća koje obavija udubljenje u obliku školjke s poprsem u središtu.

Svijećnjake prvi spominje biskup Juraj Franjo Ksaver Marotti⁷ 1710. godine u djelu *Dissertatio historica pro Deipara Tersactana* donoseći podatak kako ih je darovao car Leopold I. 1693. godine. Nedugo nakon, slične podatke prenosi Petar Francetić⁸ u svom djelu *Tersactum coronata Deipara Virgine sive triumphus gloriosissimus*⁹ te potom Klaro Pasconi¹⁰ 1731. godine u knjizi *Triumphus Coronatae Regimae Tersactensis*. Nakon više od stoljeća, 1886. godine Julije Janković ponovno spominje careve svijećnjake i to prilikom opisivanja franjevačkog samostana u kratkom povijesnom osvrtu o Trsatu. Pored drugih poznatijih predmeta, autor navodi: „Od cara Leopolda I. došla na dar dva svjetionika (kandelabra) od suha srebra. Na jednom je lik carev, na drugom njegova sina i nasljednika Josipa I. (g. 1693.). Sad su postavljeni na kolonah velikog oltara”.¹¹ Iz njegova se kratkog opisa saznaje da su se svijećnjaci krajem 19. stoljeća nala-

1. Zidni svijećnjak, Franjevački samostan na Trsatu (foto: D. Tulić)
Wall candelabrum, Franciscan monastery in Trsat

2. Zidni svijećnjak, Franjevački samostan na Trsatu (foto: D. Tulić)
Wall candelabrum, Franciscan monastery in Trsat

zili postavljeni na mramorne stupove glavnog oltara te da se figure smatraju personificiranim prikazima cara i njegovog sina. Već početkom 20. stoljeća, svijećnjaci su izmješteni iz svetišta te su upotrebljavani prilikom crkvenih svečanosti. Taj podatak donosi Riccardo Gigante u relativno detaljnom pregledu riznice franjevačkog samostana, napisanom 1914. godine, a tiskanom tek desetljeće kasnije.¹² Gigante, međutim, opisuje četiri slična zidna svijećnjaka koja, s obzirom na kvalitetu oblikovanja, dijele u dva para. Onaj što u središnjem dijelu nema ljudska poprsja je, prema njegovom mišljenju, skromnijeg izgleda,¹³ dok drugi par s poprsjima smatra najfinijim radom vještog majstora. Svijećnjake definira kao predmete nastale u vrijeme baroknog stila te donosi podatke o njihovoj podrijetlu koje preuzima iz već spomenutog teksta Julija Jankovića. K tome, u bilješci argumentira navedene podatke donoseći dijelove teksta Jurja Franje Ksavera Marottija te Klara Pasconija.¹⁴ Zidne svijećnjake zamijetio je i Gjuro Szabo 1915. godine koji ih, nakon pregleda najznačajnijih zlatarskih djela riznice, usputno navodi kao: „(...) bogate svijećnjake za stijenu, sa kartušama, na kojima su dobra poprsja izvedena. Djela rokoko doba.”¹⁵ Takav opis ukazuje da Gjuro Szabo nije bio upoznat s po-

vijesnim izvorima koje navodi Gigante ni s tekstovima Jurja Franje Ksavera Marottija, Petra Francetića i Klara Pasconija. Desetljeće kasnije, franjevac Apolinar Braničković još uvijek zatiče svijećnjake u svetištu crkve i to na glavnom oltaru kako osvjetljavaju sliku Gospe Trsatske: „Car Leopold I. darovao je Svetišću godine 1693. dva svijećnjaka od suha srebra, koji se sada nalaze među stubama velikog oltara te na njima skoro cijeli dan gore svijeće pred čudotvornom slikom”.¹⁶ Može se pretpostaviti da ih je na istom mjestu našao i Artur Schneider, koji je 1936. godine izvršio terensko fotografiranje i popisivanje kulturne baštine na području Rijeke i njezine okolice.¹⁷ Tom ih je prilikom opisao kao „srebrni svijetnjaci iz godine 1693. (dar cara Leopolda I.)”.

Povijesnoumjetničke publikacije o trsatskoj riznici nakon prve četvrtine 20. stoljeća do danas nisu spominjale ove zidne svijećnjake.¹⁸ Na popisu inventara crkve Gospe Trsatske i franjevačkog samostana, koji je 1974. godine registriran kao kulturno dobro od strane Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika Rijeke,¹⁹ svijećnjaci nisu navedeni podrijetlo, ali je iznesena pretpostavka da su možda nastali u Augsburgu. Međutim, da su svijećnjaci dar cara Leopolda I., podsjetio je ponovno fra-

3. Zidni svijećnjak, Franjevački samostan na Trsatu, (izvor: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, foto: Đ. Griesbach)
Wall candelabrum, *Franciscan monastery in Trsat*

4. Zidni svijećnjak, Franjevački samostan na Trsatu (izvor: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, foto: Đ. Griesbach)
Wall candelabrum, *Franciscan monastery in Trsat*

njevac Paškal Cvekan koji ih je naveo kao samostansku dragocjenost u povijesnom pregledu trsatskog svetišta objavljenom 1985. godine.²⁰ Iako su se svijećnjaci dosada usputno spominjali, o njima nije napisana stručna studija niti se iščitala stvarna kvaliteta ovog vrlo vrijednog umjetničkog djela. O tome svjedoči i činjenica da nisu bili uvršteni u riznicu 1992. godine, već su pomalo zaboravljeni bili odloženi u samostanskom spremištu.

Srebrni su se svijećnjaci iz trsatskog svetišta vješali na zid poput slika, a danas im nedostaju držači s postoljem za svijeće, vidljivi na fotografijama koje su 1936. godine izradili Artur Schneider i Đuro Griesbach.²¹ U središtu se nalaze udubljenja u obliku školjke s apliciranim srebrnim poprsjima u punoj plastici. Jedno prikazuje rimskog cara odjevenog u togu i ovjenčanog lovorovim vijencem, a drugo mladog rimskog ratnika s kacigom na glavi.²² Obod udubljenja ispod njihovih poprsja dekoriran je iskucanim maskeronom nalik lavljoj glavi, smještenim između zavijenih voluta. Svijećnjaci su izrađeni od stiliziranog mesnatog akantusova lišća koje izgleda kao da izlazi iz središnjeg dijela tvoreći perforirani isprepleteni okvir. U njegovu se donjem dijelu u vertikalnoj osi nalazi utor za umetanje držača postolja za svijeće. Po-

vršina svijećnjaka izrađena je tehnikama iskucavanja, graviranja i cizeliranja u različitim slojevima dubokog i plitkog reljefa, dok su poprsja u središnjim udubljenjima izlivena od čistog srebra i pomno obrađena graviranjem i poliranjem.

Na kontekst darivanja ovih svijećnjaka, ukazuju najstariji publicirani izvori, prvenstveno djelo, već spomenutog, pičanskog biskupa Jurja Franje Ksavera Marottija iz 1710. godine. On navodi da je car Leopold I. trsatskim franjevcima uz svijećnjake poklonio i simbole pobjede nad Turcima kod Budima.²³ Riječ je o jednom šarenom konjskom repu i trima turskim zastavama darovanima kao dio *Pietas Austriaca*. K tome, biskup Marotti već tada donosi i objašnjenje simbolike antičkih figura koje personaliziraju samog cara i njegova sina Josipa.²⁴ Klaro Pasconi dva desetljeća kasnije u djelu *Triumphus Coronatae Regimae Tersactensis*, osnovnim informacijama o darivanju pridodaje i prijepis zapisa primitka svijećnjaka koji su potpisali gvardijan samostana Petar Francetić, tadašnji provincijal Franjo Uzolin²⁵ i nekoliko franjevaca. Njime se potvrđuje da je 22. rujna 1693. godine svijećnjake franjevcima predao Stjepan Ladinić iz Rijeke u ime cara Leopolda I.²⁶ Međutim, samostanska predaja pre-

nosi podatak da je car Leopold I. tom prilikom poslao i sliku svoga grba koja se nalazi u refektoriju samostana te zajedno sa slikom grba obitelji Frankapan, flankira zidnu kompoziciju govornice i umivaonika.²⁷ Na njoj je prikazan grb koji se sastoji od dvoglavog orla s raširenim krilima koji u jednoj kandži drži mač, a u drugoj žezlo. Iznad njegovih se glava nalazi zlatna kruna ukrašena biserima i dragim kamenjem. U središnjem je dijelu prikazan crveni štit s bijelom vodoravnom trakom i upisanim inicijalima L[EOPOLDVS]. P[RIMVS] koje uokviruje zlatni isprepleteni lanac Reda zlatnog runa. Uz ovaj carski grb, na vezu Leopolda I. i trsatskog svetišta ukazuje još nekoliko povijesnih događaja. Diplomom izdanom 20. travnja 1694. godine car je potvrdio fundaciju crkve i samostana na Trsatu od strane kneza Martina Frankapana.²⁸ Također, četiri godine poslije car je izdao i diplomu kojom je odobrio ugovor o selima Grižane i Kotor sklopljen 1.

lipnja 1698. godine između trsatskog svetišta i austrijske kamere.²⁹ Vladavina cara Leopolda I. utjecala je i na razvoj grada Rijeke pod trsatskim brijegom, tadašnjeg naziva Rijeka Svetog Vida, kojemu je upravo on dodijelio novi grb s likom dvoglavog orla.³⁰

Značaj ovog carskog darivanja trsatskom samostanu očituje se i u podržavanju tradicije koju je započeo Leopoldov prethodnik Karlo V. (1519. – 1556.). On je trsatskim franjevcima poklonio vrijedan zlatni privjesak u obliku dvoglavog orla ukrašen dragim kamenjem. Osim toga, štovanje Blažene Djevice Marije bilo je jedno od glavnih elemenata *Pietas Austriaca* koju su započeli članovi obitelji Habsburg tijekom prve polovice 17. stoljeća. Kako je car Leopold I., kao drugorođeni sin bio predodređen da postane svećenik, svoju je pobožnost tim više isticao.³¹ Štoviše, sebe je nazivao „najnižim i najmanje dostojnim slugom Blažene Djevice Marije” koja mu je

5. Romeyn de Hooghe, *Algorija trijumfalne procesije cara Leopolda I. u Bruxellesu, nakon carskih i savezničkih pobjeda na Turcima*, o. 1686. godine, ©Trustees of the British Museum

Romeyn de Hooghe, *Allegorical Representation of Leopold I in Triumphal Procession in Brussels, Celebrating Victory of the Imperial and Allied Victories over the Turks*, ca. 1686 ©Trustees of the British Museum

6. Slika s grbom cara Leopolda I., Refektorij Franjevačkog samostana na Trsatu, (izvor: Fototeka Konzervatorskog odjela u Rijeci, foto: D. Krizmanić)

Painting with the coat-of-arms of Emperor Leopold I, Refectory of the Franciscan monastery in Trsat

kao njegova zaštitnica podarila vladarsko prijestolje nakon bratove smrti, cara Ferdinanda III. (1625. – 1657.).³² Veliki je utjecaj na samog cara imao i njegov prvi ministar Giovanni Ferdinand od Porcije koji je Gospi Trsatskoj 1631. godine darovao jedan raskošan relikvijar. On je bio njegov učitelj od dvanaeste godine života te jedna od najutjecajnijih osoba na dvoru.³³

Iako ovi zidni svijećnjaci prema svom oblikovanju i ikonografiji ne pripadaju liturgijskim predmetima, car Leopold I. darovao ih je kako bi osvijetljavali sliku Gospe Trsatske.³⁴ Ovakvi su se zidni svijećnjaci izrađivali za privatne odaje ili bogate salone plemićkih obitelji, a slični se primjeri, izrađeni od različitih materijala, nalaze u muzejskim zbirkama na području Njemačke i Francuske. Jedan od najraskošnijih primjera svakako je svijećnjak iz zbirke Louisa XIV. koji se čuva u Musée du Louvre u Parizu.³⁵ Izrađen je od čistog zlata i ukrašen dragim kamenjem, kamejama te emajliranim ornamentima. Bogatstvo ukrašavanja i vještina obrade materijala, primjerice, posebno se uočava na zidnom svijećnjaku koji se danas čuva u Jean Paul Getty Museum u Los Angelesu u Sjedinjenim Američkim Državama. Njega je izradio nepoznati francuski drvorezbar od posebne vrste trešnje koja raste samo u šumi Saint Lucie pokraj francuskog grada Sampigny.³⁶

Ova tipologija zidnih svijećnjaka vjerojatno ima izvor u oblikovanju zidnih škropionica, samo što je na krajevima držača, umjesto postolja za svijeću, bila postavljena posuda sa svetom vodom.³⁷ Takve su se škropionice počele izrađivati tijekom 17. stoljeća za privatne potrebe plemićkih obitelji kao dio opreme njihovih kućnih kapela ili oratorija. U središtu se škropionica najčešće nalazio prikaz Bogorodice s Djetetom ili nekog drugog sveca, ovisno o izboru naručitelja, a njihov je okvir oponašao male kućne oltare. S obzirom na vrstu materijala, zidne škropionice najčešće su se izrađivale od metala te bogato ukrašavale pozlatom ili dragim kamenjem. Istovremeno se razvijala i tipologija zidnih svijećnjaka koji u svom središnjem dijelu imaju ogledala radi bolje refleksije svijetlosti. Takvi su svijećnjaci primjerice prikazani na jednoj tapiseriji iz kolekcije francuskog kralja Louisa XIV. koja prikazuje *Audijenciju Kardinala Chigija* nastalu između 1667. i 1672. godine u radionici Jeana Lefebvrea

7. Zidni svijećnjak, oko 1700. godine, The J. Paul Getty Museum, Los Angeles

Wall candelabrum, ca. 1700, J. Paul Getty Museum, Los Angeles

8. Zidni svijećnjak, detalj s prikazom cara Augusta, Franjevački samostan na Trsatu (foto: D. Tulić)
Wall candelabrum, detail representing Emperor Augustus, Franciscan monastery in Trsat

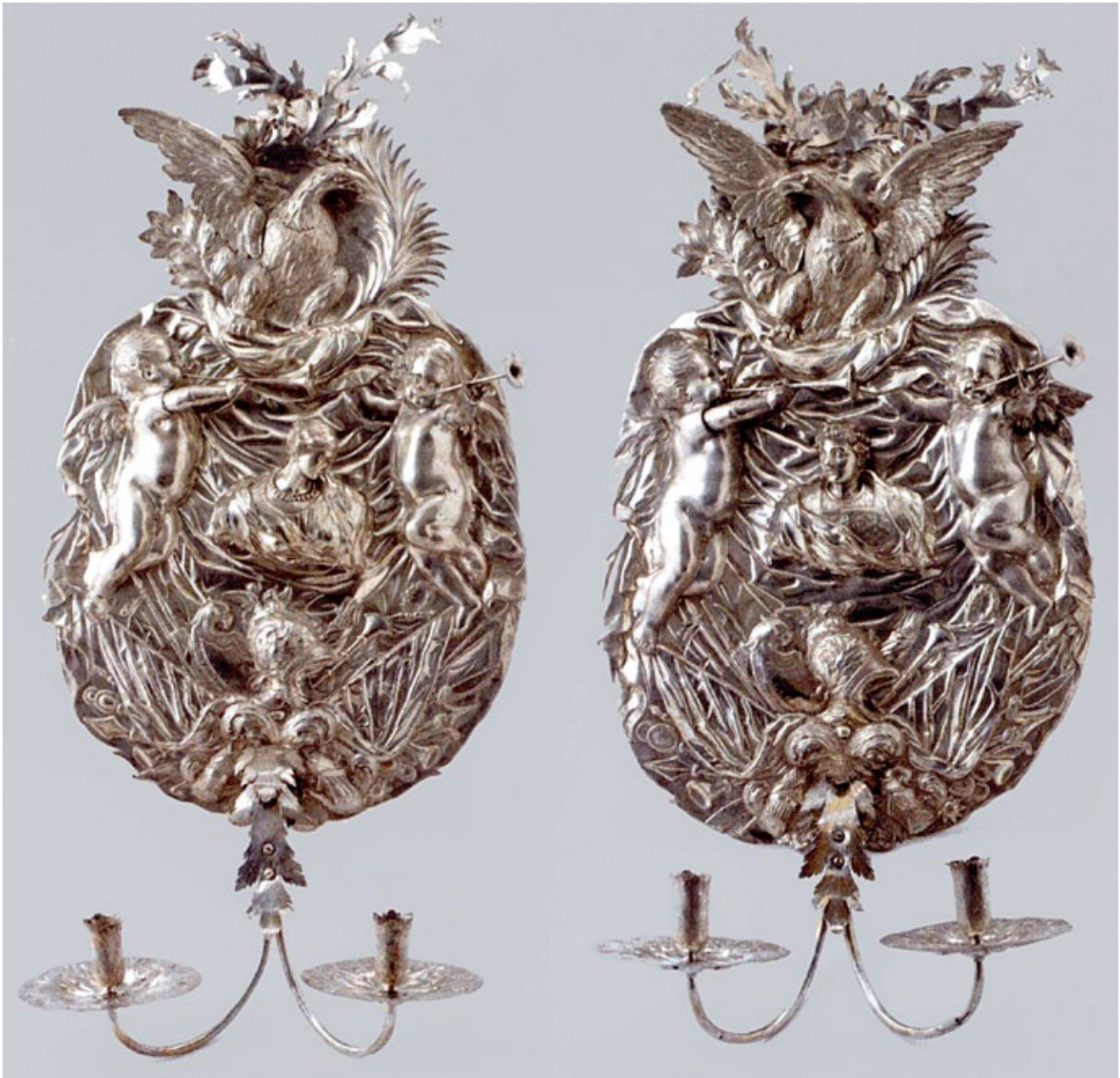

9. Zidni svijećnjak, detalj s prikazom mladog ratnika, Franjevački samostan na Trsatu (foto: D. Tulić)
Wall candelabrum, detail representing a young warrior, Franciscan monastery in Trsat

(dokumentiran 1662. – 1700.).³⁸ Slični su primjeri, s velikom zrcalnom površinom vidljivi i na skici za tapiseriju Paula Carla Leygebea (1664. – 1756.)³⁹ koja prikazuje salon Friedricha I., prvog kralja Pruske.

Car Leopold I. se pri naručivanju trsatskih svijećnjaka vjerojatno vodio idejom iskazivanja moći ikonografski se povezujući s mitologijom i poviješću drevnog Rima, stoga je franjevcima na Trsatu darovao svijećnjake s prikazima rimskog cara i mladog ratnika. Dok lik Augusta najvjerojatnije predstavlja samoga cara, mladi rim-

ski ratnik personalizira njegova sina Josipa s kojim će se nastaviti carska moć. Razlog prikazivanja cara Leopolda I. kao rimskog cara Augusta može se povezati i s idejom nasljeđivanja Rimskog Carstva koja se javila još pri osnivanju srednjovjekovne franačke države. Naime, naziv *Sveto Rimsko Carstvo*⁴⁰ ustanovljen je još 1254. godine za vrijeme *Interregnuma*⁴¹ iako se Karlo Veliki nakon krunjenja 800. godine već nazivao *imperator augustus*.⁴² Običaj prikazivanja carskih osoba u vidu antičkih liknosti bio je uobičajen i kod drugih europskih vladara Leo-

10. Johann Betz, Zidni svijećnjak, 1680. – 1685. godine, The State Kremlin Museum, Moskva (izvor: ANGELLA KUDRIAVTSEVA /bilj. 44/, 26, sl. 12) Johann Betz, wall candelabrum, 1680-1685, State Kremlin Museum, Moscow

11. Jakob Wilhelm Heckenauer, Grafika iz *Romanisches Laubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leüchtern*, početak 18. stoljeća, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London
Jakob Wilhelm Heckenauer, etching from Romanisches Laubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leüchtern, early 18th century, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

12. Jakob Wilhelm Heckenauer, Grafika iz *Romanisches Laubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leüchtern*, početak 18. stoljeća, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London
Jakob Wilhelm Heckenauer, etching from Romanisches Laubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leüchtern, early 18th century, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

poldova vremena. Tako je augsburški zlatar Johann Betz (dokumentiran 1659. – 1697.)⁴³ na jednom paru zidnih svijećnjaka kao rimske carske ličnosti prikazao ruskog cara Petra I. Velikog i njegovu prvu ženu Eudoksiju.⁴⁴ Njihova su poprsja smještena u središta dvaju srebrnih svijećnjaka koji tipologijom odgovaraju onima na Trsatu. Izlivena poprsja flankiraju dva *putta* s trubama koja drže nabranu zavjesu što tvori površinu svijećnjaka. Iznad njih je carski orao raširenih krila kojega okružuju listovi palme i lovora dok se u donjem dijelu nalaze vojnički simboli. Ovi svijećnjaci, za razliku od trsatskih primjera, imaju držak za dvije svijeće koji se sastoje od uskog postolja i dekorativnog kružnog podloška što zadržava topljeni vosak.

Slične se ideje oblikovanja zidnih svijećnjaka javljaju i na grafikama Jakoba Wilhelma Heckenauera (dokumentiran od 1694. do 1738.)⁴⁵ u mapi *Romanisches La-*

ubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leüchtern tiskanoj u Augsburgu tijekom prve četvrtine 18. stoljeća.⁴⁶ Riječ je o mapi s dvanaest predložaka za izradu visećih i zidnih svijećnjaka, a među kojima se nalaze i dva predloška vrlo slična trsatskim primjerima. Naime, u središnjem se dijelu jednog svijećnjaka, unutar udubljenja izrađenog poput školjke, nalazi poprsje rimskog cara. Oko njega izviruju simboli vlasti te zastava tadašnjeg Otomanskog Carstva na kojemu se nalazi polumjesec sa zvjezdicom. Okvir upotpunjuju stilizirani listovi akantusa, ratnička kaciga u samome vrhu te dva, gotovo naga, lika okovanih ruku i nogu što predstavljaju poražene Turke. Oni pridržavaju postolje s poprsjem rimskog cara. Na drugom je svijećnjaku također prikazana ratna ikonografija, ali se u središnjem medaljonu nalazi poprsje rimske božice Minerve. Uokolo prikazani su razni simboli koji odgovaraju njezi-

13. Leonhard Heckenauer, Grafika iz *Neues sehr dienliches Goldschmidts Buch darinen unterschiedliche Arten von 'Geridon' auch Cron- und Wand-Leuchter*, kraj 17. ili početak 18. stoljeća, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

Leonhard Heckenauer, etching from Neues sehr dienliches Goldschmidts Buch darinen unterschiedliche Arten von 'Geridon' auch Cron- und Wand-Leuchter, late 17th or early 18th century, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

noj funkciji božice mudrosti, umjetnosti trgovine i ratne strategije. Tako se na svijećnjaku javljaju predmeti poput palete s kistovima, zemljopisne karte, koplja ili ratničke kacige te pločice s brojevima koje u rukama drži maleni *putto*, dok drugi nosi attribute Herkula: toljagu i lavlju kožu. Umjetnik je na ovoj grafici predvidio i mogućnost zamjene Minerve s likom starijeg rimskog vojnika kojeg je prikazao u podnožju svijećnjaka, između držača za svijeće.

Jakob Wilhelm Heckenauer imao je starijeg i talentiranijeg brata, Leonharda Heckenauera (Augsburg, oko 1655. – München 1704.).⁴⁷ koji je izradio grafičku mapu pod nazivom *Neues sehr dienliches Goldschmidts Buch darinen unterschiedliche Arten von 'Geridon' auch*

14. Leonhard Heckenauer, Grafika iz *Eigentliche Abbildungen Beeder Röm. Kayserl. wie auch der Röm. Königl. Majestäten und dann sämtlicher Herren Chur-Fuersten dess H. Röm Reich*, 1690. godina, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

Leonhard Heckenauer, etching from Eigentliche Abbildungen Beeder Röm. Kayserl. wie auch der Röm. Königl. Majestäten und dann sämtlicher Herren Chur-Fuersten dess H. Röm Reich, 1690, Augsburg, Victoria & Albert Museum, London

Cron- und Wand-Leuchter.⁴⁸ Ova je grafička mapa tiskana između 1650. i 1704. godine u Augsburgu i sastoji se od dvanaest grafika. Na jednoj od njih nalazi se predložak za izradu zidnog svijećnjaka koji je još bliži trsatskim primjerima. Riječ je o jednostavnom zidnom svijećnjaku površine ispunjene isprepletenim stiliziranim akantusovim lišćem u čijem se središtu nalazi poprsje mlade žene koja predstavlja rimsku božicu Dijanu. Leonhard Heckenauer, je između ostalog, izradio i portrete careva Svetog Rimskog Carstva Njemačkoga Naroda i njihovih obitelji za djelo *Eigentliche Abbildungen Beeder Röm. Kayserl. wie auch der Röm. Königl. Majestäten und dann sämtlicher Herren Chur-Fuersten dess H. Röm Reich* izdano 1690. godi-

ne u Augsburgu.⁴⁹ U ovom kontekstu moguće je pretpostaviti da su grafike braće Heckenauer služile kao predlošci augsburškim zlatarima, posebno onima koji su bili u izravnom kontaktu s carskim dvorom.

Autorstvo i provenijenciju trsatskih svijećnjaka svakako treba tražiti u krugu augsburških majstora druge polovice 17. stoljeća. Štoviše, nedavnim detaljnim pregledom svijećnjaka, među prepletima akantusovih listova, nađeni su dosad nezamijećeni zlatarski žigovi. Na jednom je prikazan stilizirani češer, a na drugom žig s likom rode koja u kljunu drži ribu. Češerom se već od 16. stoljeća označavaju zlatarski radovi izrađeni u radionicama grada Augsburga, a s obzirom na vrlo jednostavan simbol, kroz stoljeća se izgled žiga neznatno mi-

jenjao. Na trsatskim se svijećnjacima nalazi verzija koja se utiskivala od 1689. do 1692. godine⁵⁰ što ukazuje da je u tom razdoblju svijećnjacima kontrolirana kvaliteta srebra. S druge strane, žig koji prikazuje rodu s ribom, u svoje je zlatarske radove utiskivao majstor Antoni Grill I. koji je u Augsburgu kao majstor dokumentiran od 1668. pa sve do svoje smrti 1700. godine.⁵¹ Iz njegove su zlatarske radionice⁵² izašli i nasljednici, sin Antoni Grill II. (1690. – 1734.)⁵³ koji je svoja djela označavao žigom sa svojim inicijalima te Antoni Grill III. (djelatan od 1723. do 1772. godine).⁵⁴ Antoniju Grillu II. pripisano je nekoliko parova svijećnjaka dok djela potonjeg nisu poznata, ali je dokumentiran kao srebrnar te majstor za izradu sitnih dekorativnih i uporabnih predmeta.

15. Antoni I. Grill, *Svečani pladanj*, 1680.-1685. godine, Kunsthistorisches Museum, Wien (izvor: ULRIKE WEINHOLD /bilj. 63/, 35, sl. 15)
Antoni I. Grill, festive platter, 1680-1685, Kunsthistorisches Museum, Vienna

No, zlatarska tradicija obitelji Grill nije započela s Antonijem I. već s njegovim djedom Balthasarom I. (1568. – 1617.) koji je cijeli život proveo u Augsburgu. On je tehnike obrade plemenitih metala izučio kod svoga svekra Antonija I. Schweiglina,⁵⁵ značajnog augsburškog zlatara. Poznato je svega nekoliko Balthasarovih djela na kojima je vidljiva dojmiva vještina obrade materijala i maštovitost kompozicija. U Muzeju Kremlja u Moskvi nalazi se njegov pozlaćeni srebrni pladanj što stoji na dršku. Pladanj je s gornje strane ukrašen voćem i trima ženskim polufigurama čija se krila i udovi pretvaraju u stilizirane vitice, dok je nodus ukrašen pticama, ženskim glavama i dekorativnim trakama.⁵⁶ Jedan se njegov pozlaćeni vrč s prikazima morskih božanstava i raznih mitoloških životinja čuva u Staatliche Kunstsammlungenu u Dresdenu kao dio posebne zbirke Historisches Grünes Gewölbe.⁵⁷ S obzirom na lokacije njegovih sačuvanih djela, Balthasar I. bio je majstor kod kojega su zlatarske radove naručivale najpoznatije vladarske i plemićke obitelji. Svoje je zlatarsko znanje, Balthasar I. prenio na svoja dva sina: Balthasara II. koji je kao majstor dokumentiran svega dvije godine, od 1626. do 1628. godine⁵⁸ te Paulusa (dokumentiran 1638. – 1689.) koji se spominje kao zlatar i majstor filigrana.⁵⁹ Dok radovi Balthasara II. nisu poznati, nekolicina sačuvanih Paulusovih djela ukazuje na nastavak izrade dragocjenih predmeta za potrebe dvorova i bogatih obitelji. Na primjeru jedne čaše s poklopcem ukrašene emajlom iz Staatliche Kunstsammlungenu u Dresdenu vidljivo je da je Paulus pripadao boljim augsburškim zlatarima svoje generacije.⁶⁰ Iako je imao tri sina koji su istovremeno imali zlatarske radionice u Augsburgu, upravo je Antoni Grill I. među svojom braćom bio daleko najuspješniji.⁶¹

Djela Antonija Grilla I. nalaze se u nekoliko muzejskih i privatnih zbirkama. Osim uporabnih predmeta profane naravi, poznato je svega par njegovih liturgijskih predmeta. Ipak, najbrojnije su sačuvani njegovi pozlaćeni srebrni pladnjevi velikih dimenzija s pomno razrađenim kompozicijama u kojima se iskucani florealni motivi i drago kamenje izmjenjuju s emajliranim medaljonima. Na njima se javljaju scene iz antičke mitologije: Perzej oslobađa Andromedu, Venera i Apolon, Piram i Tizba ili Trijumf Galateje. Majstori tih emajliranih medaljona, koji su svojim djelima nadopunjavali maštovite zlatarske radove, najčešće su ostali nepoznati kao što je slučaj i na dvama pladnjevima Antonija Grilla I. iz Schatzkammer der Residenz u Münchenu⁶² te Kunsthistorisches Museumuma u Beču.⁶³ Gotovo identične kompozicije sa središnjim većim medaljonom oko kojeg su iskucani florealni motivi s dragim kamenjem što se ponavljaju i na vanjskom obodu između emajliranih medaljona, ukazuju na vještog majstora koji spretno iskucava različite reljefne

dubine odabranih motiva te skladno popunjava površinu pladnja. Ta je vještina posebno vidljiva u načinu oblikovanja ukrasnih akantusovih listova na svečanom pladnju iz bečkog Kunsthistorisches Museumuma. Ista se lakoća oblikovanja i precizna izvedba akantusa očituje na trsatskim svijećnjacima cara Leopolda I., a pojedini su listovi dodatno naglašeni iskucanom nervaturom.

S druge strane, isprepletено akantusovo lišće te motiv školjke kojima Antoni Grill I. tvori površinu trsatskih svijećnjaka, dekorativni su elementi koji se tijekom kraja 17. stoljeća i prve polovice 18. stoljeća javljaju na mnogim sačuvanim svijećnjacima iste tipologije. Primjerice, na paru zidnih svijećnjaka iz Bayerisches Nationalmuseumuma u Münchenu se u gornjem dijelu nalazi udubljenje u obliku školjke, ali bez ukrasnih figura ili reljefa.⁶⁴ Sličan je primjer i par zidnih svijećnjaka iz privatne zbirke u Aachenu koji je između 1709. i 1712. godine izradio zlatar Johann Valentin Gevers. Oni u središnjem dijelu imaju ovalnu površinu namijenjenu postavljanju ogledala za refleksiju svjetlosti svijeće, dok je okvir, kao i na trsatskim svijećnjacima, dekoriran složenom kompozicijom isprepletenih stiliziranih vitica i florealnih motiva. U gornjem se dijelu, kao i na paru svijećnjaka iz Bayerisches Nationalmuseumuma u Münchenu, nalazi udubljenje u obliku školjke.⁶⁵ Istovremeno je zlatar Georg Christoph Wieland iskucao par zidnih svijećnjaka u čije je središnje ovalne medaljone smjestio poprsja antičkih figura.⁶⁶ No, uokolo medaljona majstor je pomno razradio kompoziciju koja već odiše stilskim karakteristikama rokokoja. U tom se kontekstu trsatski svijećnjaci mogu svrstati među najranije primjere ovakve tipologije zidnih svijećnjaka u augsburškom zlatarskom krugu.

Zidni svijećnjaci koje je franjevcima na Trsatu darovao car Leopold I. vrijedan su primjer oblikovanja predmeta umjetničkog obrta. Iako svojom tipologijom i ikonografijom ne pripadaju liturgijskoj namjeni, oni su prema želji uglednog donatora više od dva stoljeća osvjetljavali čudotvornu Gospinu sliku. No, valja istaknuti da su ovi zidni svijećnjaci, bez obzira na njihovo podrijetlo i značajnog carskog donatora, u prvom redu iznimno kvalitetna i vrijedna zlatarska djela, a oblikom se i namjenom izdvajaju među predmetima što se čuvaju u sakralnim riznicama istočne obale Jadrana. S obzirom na njihovu dataciju i trenutne dosege istraživanja augsburškog zlatarskog kruga kraja 17. stoljeća, trsatski su svijećnjaci među najranijim primjerima ovakve tipologije zidnih svijećnjaka te dragocjen doprinos dosad poznatom opusu zlatara Antonija Grilla I.⁶⁷

Bilješke

- ¹ O slici Gospe Trsatske vidjeti: *Stoljeće gotike na Jadranu. Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, (ur. B. Rauter Plančić, Zagreb, 2004., 116-119. (Zoraida Demori Staničić, „Bogorodica s Djetetom i svecima (Gospa Trsatska)”, kat. jed. 29.)
- ² Riznicu franjevačkog samostana spominju: JULIJE JANKOVIĆ, „Nekoliko crtica o sadašnjosti i prošlosti Trsata”, *Izvjeshće gimnazije na Rijeci za školsku godinu 1885./1886.*, Rijeka, 1886., 15-17.; JOSIP IVANČIĆ, „Kratka povijest Svetišta Majke Božje Trsačke u Hrvatskom Primorju”, *Svetište Bogorodično na Trsatu*, (ur.) Josip Ivančić, Ljubljana, 1895., str. 79-100.; RICCARDO GIGANTE, „Anche una Sagrestia dei belli arredi”, *Fiume*, br. 2., Rijeka, 1924., 3-9.; APOLINAR BRANIČKOVIĆ, *Naša Gospa Trsatska*, Zagreb, 1926., 18-28.; PAŠKAL CVEKAN, *Trsatsko svetište Majke milosti i franjevci njeni čuvari*, Trsat, 1985., str. 193-200.; EMANUEL HOŠKO, *Trsatski franjevci*, Rijeka, 2004., 25-27., 55-58., 106., 116-117.; NADA SABLJIĆ, *Trsatsko svetište u zbirkama Muzeja grada Rijeke*, Rijeka, 2007., 52.; EMANUEL HOŠKO, *Na vrhu Trsatskih stuba*, Rijeka, 2007., 41-42., 71-74.; MARIJAN BRADANOVIĆ, EMANUEL HOŠKO, *Marijin Trsat*, (ur.) Mato Njavro, Zagreb, 2009., 46-53.
- ³ O tom je relikvijaru opširnu studiju napisao Dragutin Kniewald. Vidi: DRAGUTIN KNIEWALD, „Trsatski relikvijar despotice Barbare Frankopan”, *Croatia sacra*, 1935., 99-108.
- ⁴ O orlu Karla V. vidi: MATEJA JERMAN, „Franjevačka riznica na Trsatu od Schneiderovih istraživanja do novih spoznaja o orlu cara Karla V”, u: *Hrvatski povjesničari umjetnosti: Artur Schneider 1879.-1946.*, (u tisku)
- ⁵ JULIJE JANKOVIĆ, (bilj. 2), 17.; JOSIP IVANČIĆ, (bilj. 2), 99.; APOLINAR BRANIČKOVIĆ, (bilj. 2), 19., PAŠKAL CVEKAN, (bilj. 2), 194., MARIJAN BRADANOVIĆ, (bilj. 2), 47-48.
- ⁶ INGRID ŽIC, „Blistav sjaj trsatskog blaga”, *Marijin Trsat*, br. 3., Rijeka, 1992., 4.
- ⁷ Georgius Franciscus Xaverii Marotti (Juraj Franjo Ksaver Marotti) poznat je kao kroničar franjevačkog samostana na Trsatu, a funkciju pičanskog biskupa obavljao je od 1713. do 1740. godine. MARIJAN BARTOLIĆ, IVAN GRAH, *Crkva u Istri*, Pazin, 1999., 27.
- ⁸ Petar Francetić (1650. – ??) funkciju gvardijana trsatskog samostana obnašao je u sedam navrata tijekom kraja 17. i početkom 18. stoljeća. Osim što je dosegao najviši franjevački prosvjetni naslov „lector jubilatus”, od 1705. do 1708. godine postavljen je za provincijala tadašnje Hrvatsko-kranjske provincije svetog Križa. U njegovo je vrijeme obnavljana unutrašnjost crkve i samostana s novim oltarima te slikama, ustanovio je blagdan Gospe Trsatske 10. svibnja, a organizirao je i krunidbu slike Gospe Trsatske 1715. godine. EMANUEL HOŠKO, (bilj. 2), 179-186.
- ⁹ „Sileri tandem nequit Augustissima Invictissimi Ceasris Leopoldi munificentia, dum de triumphata Buda in hasta versicoloris equi caudam, ternaque huic Are turcica vexilla, preter jam superius recensita duo argentea candelabra, jussit deportanda in eximium, ast ingenitum Austriace pietatis monumentum.” PETRO FRANCETICH, *Tersactum coronata Deipara Virgine sive triumphus gloriosissimus*, Venecija, 1718., 29.
- ¹⁰ Claro Pasconi (Klaro Pasconi) kroničar je franjevačkog samostana na Trsatu o kojem je napisao dva djela: *Triumphus coronatae reginae Tersactensis, signis, prodigiis ubique nitentis* 1731. godine i *Historicus Progressus Mariani Triumphi* 1744. godine. PAVAO KNEZOVIĆ, „Klaro Pasconi Mariophilus”, Riječki filološki dani – Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa, (ur.) Ines Srdoč-Konestra, Silvana Vranić, Rijeka, 2008., 349-360.
- ¹¹ JULIJE JANKOVIĆ, (bilj. 2), 17.
- ¹² RICCARDO GIGANTE, (bilj. 2), 11.
- ¹³ Taj se par svijećnjaka izrađenih od posrebrene legure još uvijek nalazi u spremištu trsatskog samostana i ne povezuju se s Leopoldom I. U središnjem se dijelu tih svijećnjaka nalaze samo ovalni medaljoni bez ukrasa uokvireni stiliziranim akantusovim lišćem čime podsjećaju na svijećnjake cara Leopolda I. Štoviše, moguće je pretpostaviti da ih je upravo prema njima izradio neki manje vješt majstor djelatlan na području Rijeke ili Ljubljane.
- ¹⁴ RICCARDO GIGANTE, (bilj. 2), 11.
- ¹⁵ GJURO SZABO, „Dragocjenosti samostana franjevačkoga na Trsatu”, *Katolički list*, br. 25., Zagreb, 1915., 257.
- ¹⁶ APOLINAR BRANIČKOVIĆ, (bilj. 2), 19.
- ¹⁷ ARTUR SCHNEIDER, „Popisivanje, naučno proučavanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika u Hrvatskom Primorju 1936.”, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, svezak 49, godina 1935./1936., Zagreb, 1936., 213.
- ¹⁸ Godine 1988. održana je izložba *Prošlost i baština Vinodola* te izdan katalog u kojem je Ivo Lentić obradio najvrjednije predmete u riznici. Iako je proširio popis liturgijskih predmeta trsatskog samostana s do tada nepoznatim predmetima, izostavio je srebrne svijećnjake Leopolda I. koji nisu bili temom istraživanja ni u njegovim kasnijim osvrtima na riznicu franjevačkog samostana. Vidi: IVO LENTIĆ, „Predmeti zlatarstva u Vinodolskom kraju” i pripadajuće kataloške jedinice, u: *Prošlost i baština Vinodola*, (ur.) Jasna Tomičić, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 1988.; EMANUEL HOŠKO, IVAN LENTIĆ, IVAN ROGIĆ-NEHAJEV, *Cimelia e Thesauro Ecclesiae Beatae Mariae Virginis de Trsat*, (ur.) Srećko Jelušić, Rijeka, 1991., (bez paginacije); IVO LENTIĆ, „Zlatarstvo u franjevačkim samostanima kontinentalne Hrvatske”, *Franjevci hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda*, (ur.) Emanuel Hoško, Zagreb, 1992.; IVO LENTIĆ, „Zlatarstvo”, u: *Mir i dobro. Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 12. 01. – 23. 04. 2000.
- Recentnija je istraživanja riznice trsatskog samostana provela Arijana Koprčina no, ona se usredotočila samo na analizu zlatarskih predmeta vezanih uz plemićku obitelj Frankapan. Vidi: ARIJANA KOPRČINA, „Barbara Frankapan i zlatarske narudžbe oko 1500. godine”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, br. 37., 61-72.; „Relikvijar Barbare Frankapan”, u: *Nastanak zapadnohrvatske franjevačke pokrajine Bosne-Hrvatske prije 500 godina*, (ur.) Franjo Emanuel Hoško, Rijeka, 2015.
- ¹⁹ Inventar crkve Gospe Trsatske i franjevačkog samostana upisan je 1974. godine u Registar kulturnih dobara kao pokretno kulturno dobro pod registarskim brojem 86.

- ²⁰ Paškal Cvekan koristio je popis koji je sastavio Krešimir Filić, konzervator i povjesničar iz Varaždina tijekom istraživanja samostana 1960-ih godina. PAŠKAL CVEKAN, (bilj. 2), 200.
- ²¹ Dimenzije svijećnjaka su 50 x 41 cm, dimenzije poprsja 9 x 7,5 cm.
- ²² Mladi ratnik mogao bi predstavljati i Minervu ili božicu Romu, simbol grada Rima no, kako je poprsje izrađeno bez vidljivih ženskih oblina ili atributa koje božica obično nosi u ruci, identifikacija se ne može sa sigurnošću potvrditi.
- ²³ Istjecanjem dvadesetogodišnjeg Varšavskog mira 1684. godine, koji je donio privremeno primirje između Osmanlija i tadašnjih europskih država, sultan Mehmed IV. je s vojskom krenuo u nova osvajanja. Nakon neuspješnog opsjeđanja Beča 1683. godine, osmanska se vojska počela povlačiti. Habsburško Carstvo, Mletačka Republika, tadašnja Poljska i Rusko Carstvo udružili su se u Sveti savez kako bi Osmanlije istjerali izvan svojih državnih granica. Pri tome važan je događaj bio oslobađanje grada Budima. Neuspjeli se, prvi pokušaj dogodio 1684., a konačno je grad oslobođen 1686. godine. Mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine bila je određena nova habsburško-osmanska granica. IVO GOLDSTEIN, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2008., 205-207.
- ²⁴ „Leopoldus Caesar Aigistissimus gemina submisit ex solido argento candelabra, quae Arae lateri appensa unum Leopoldi Patris, alterum Josephi Filii Invictissimorum Caesarum Effigie condecorata in superposito cereo lumen alunt, dum Magnae Matris Icon velata alias Fidelium detegitur pietati. Non procul ab Ara terna spectantur Vexilla, quae Turcis una cum Buda Hungariae Troja fummo Christiani Orbis emolumento erepta; uti & tropheum ex nobili versicoloris equi cauda in oblonga pertica, quam in apice inauratus exornat globus, tante victorie, & Austriae pietatis perennia prostant monumenta à Leopoldo itidem Cesare Tersactum submissa.” GEORGIUS FRANCISCUS XAVERII MAROTTI, *Dissertatio historica pro Deipara Tersactana*, Roma, 1710., 57.
- ²⁵ Franjo Uzolin (1642. – 1716.) podrijetlom iz Zagreba, bio je je gvardijan franjevačkog samostana na Trsatu u tri navrata te je obavljao funkciju provincijala tadašnje Kranjske provincije. EMANUEL HOŠKO, (bilj. 2), 171-178.
- ²⁶ „Il Guardiano, e Discreti del Convento qui sotto scritti, confessiamo, & attestiamo, di aver consegnatoci di Reverendissimo Signor Don Stefano Ladinich di Fiume, candellieri d'argento colaterali con l'impronti di loro Maestà, Imperiale, e Regia de Romani numero due, una coda di cavallo, e tre stendardi Turchi, mandati à questa Beatissima Vergine Maria Madre delle gratie, per divotione dell' Augustissima Maestà, Cesarea, e Regia di Leopoldo Primo, e sua Clemenza, e Pietà. In Tersatto, il 22 Settembre 1693., Fr. Caelestinus Stuedler Philosophiae Lector, Fr. Damianus Maczigk Vicarius, Fr. Franciscus Uzolin Provinciae Pater, Fr. Petrus Francetich Guardianus.” CLARO PASCONI, *Triumphus coronatae reginae Tersactensis, signis, prodigiis ubique nitentis*, Venecija, 1731., 183-184.
- ²⁷ Sliku je carskog grba, prema recentnim istraživanjima, 1705. godine izradio mletački slikar Cristoforo Tasca (Bergamo, oko 1667. – Venecija 1737.) što opovrgava samostansku predaju. On je za refektorij franjevačkog samostana izradio nekoliko slika različitih dimenzija koje su svojom tematikom i smještajem zaokružile kompozicijsku cjelinu što ju je započeo slikar Serafin Schön (Menzingen ? – Trsat 1642.), podrijetlom iz Švicarske. Slika carskog grba je u refektorij postavljena u godini smrti Leopolda I. kako bi se istaknuo patronat te austrijske vladajuće kuće nad franjevačkim svetištem. VIŠNJA BRALIĆ, *Barokno slikarstvo u sjevernojadranskoj Hrvatskoj – slikari, radionice, utjecaji*, doktorska disertacija, Zagreb, 2012., 159. (kat. jed. 591.) s prethodnom literaturom.
- ²⁸ Arhiv franjevačkog samostana, spis broj 604.
- ²⁹ PAŠKVAN CVEKAN, (bilj. 2), 81.
- ³⁰ U hrvatskoj su povijesti poznati i sukobi cara Leopolda I. s plemićkim obiteljima Zrinskim i Frankapanima koji su okončani smrću Petra Zrinskog i Frana Krsta Frankopana 1671. godine u Bečkom Novom Mestu. PETAR STRČIĆ, „Rijeka u doba vladavine Leopolda I. Habsburga”, *Zbornik Sveti Vid*, (ur.) Darinko Munić, br. 2, Rijeka, 1992., 73-74.
- ³¹ Godine 1645., radi nadolazeće neprijateljske švedske vojske, car Ferdinand III. zavjetovao se da će na trgu Am Hof u Beču postaviti stup posvećen Bogorodici. To je i učinio 1667. godine, a njegov je sin, Leopold I. 1675. godine naručio umanjenu kopiju tog spomenika. Raskošno je zlatarsko djelo, izrađeno od srebra, emajla i dragog kamenja, rad majstora Philippa Küsela te se čuva u Schatzkammeru u Beču. MARTIN MUTSCHLECHNER, *Model of the column dedicated to the Virgin Mary on Vienna's Am Hof square: Pietas Austriaca*, URL: <http://www.habsburger.net/en/items/model-column-dedicated-virgin-mary-viennas-am-hof-square-pietas-austriaca> (pristupljeno 29.06.2014.)
- ³² Habsburzi su Blaženu Djevicu Mariju smatrali svojom zaštitnicom kao i zaštitnicom svih zemalja kojima su oni vladali, a propagirali su je i kao simboličnu predvodnicu vojske u njihovoj borbi protiv Turaka. MARTIN MUTSCHLECHNER, *Magna Mater Austriae – the veneration of the Virgin as the Habsburg state cult*, URL: <http://www.habsburger.net/en/chapter/magna-mater-austriae-veneration-virgin-habsburg-state-cult> (pristupljeno 29.06.2014.)
- ³³ FRANZ VON KRONES, „Porzia, M. Johann Ferdinand Fürst von”, *Allgemeine Deutsche Biographie*, svezak 26, Leipzig 1888., 450-452.
- ³⁴ GEORGIUS FRANCISCUS XAVERII MAROTTI, (bilj. 24), 57.
- ³⁵ MURIEL BARBIER, „Sconce”, URL: <http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/sconce> (pristupljeno 01.07.2014.)
- ³⁶ ARLEN HEGINBOTHAM, „Wall light”, *Baroque and Regence. Catalogue of the J. Paul Getty Museum Collection*, (ur.) Gillain Wilson, Los Angeles, 2008., 274- 277.
- ³⁷ SANDRA VASCO ROCCA, „Acquasanta pensile”, *Suppellettile ecclesiastica II.*, (ur.) Benedetta Monetvecchi, Sandra Vasco Rocca, Firenze, 1987., 422-423.
- ³⁸ Riječ je o jednoj od četrnaest tapiserija koje je osmislio Charles Le Brun, dvorski slikar Louisa XIV. kao dio propagande kraljevske moći. PASCAL FRANCOIS BERTRAND, „The Audience with Cardinal Chigi”, *Tapestry in the Baroque: Threads of Splendor*, (ur.) Thomas P Campbell, Pascal-François Bertrand, Jeri Bapasola, Bruce White, New York, 2007., 374., kat. jed. 44.; MARIE-HÉLÈNE DE RIBOU, „Tapestry of The Life of Louis XIV: The Audience with Cardinal Chigi”, URL: http://www.louvre.fr/en/node/29285?sous_dept=1 (pristupljeno 2.07.2014.)

- ³⁹ KARL HEINRICH VON HEINECKEN, *Nachrichten von Künstlern und Kunst-Sachen*, Band 1, Leipzig, 1768., 62-63.
- ⁴⁰ *Sveto Rimsko Carstvo* 1512. godine mijenja ime u *Sveto Rimsko Carstvo Njemačkoga Naroda*. GEOFFREY BARRACLOUGH, „Holy Roman Empire”, *Encyclopædia Britannica*, URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/269851/Holy-Roman-Empire> (pristupljeno 28.6.2014.)
- ⁴¹ *Interregnum* obuhvaća razdoblje u povijesti Svetog Rimskog Carstva nakon smrti Fridricha II. 1250. godine, a prije dolaska Rudolfa I. Habsburškog na vlast 1273. godine. Ono ujedno označava kraj srednjovjekovnog carstva te nagovještava početak vladavine dinastije Habsburgovaca koji su europskim zemljama vladali više od 500 godina. GEOFFREY BARRACLOUGH, „Holy Roman Empire”, 26.05.2014., *Encyclopædia Britannica*, URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/269851/Holy-Roman-Empire>, (pristupljeno 29.6.2014.)
- ⁴² RICHARD E. SULLIVAN, „Charlemagne”, *Encyclopædia Britannica*, URL: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/106546/Charlemagne> (pristupljeno 28.6.2014.)
- ⁴³ HELMUT SELING, *Die Augsburger Gold- und Silberschmiede 1529 – 1868. Meister – Marken – Werke*, München, 2007., 314.
- ⁴⁴ ANGELLA KUDRIAVTSEVA, *Augsburger Goldschmiedekunst in den Museen des Moskauer Kreml – eine Sammlungsgeschichte*, u: *Zarensilber. Augsburger Silber aus dem Kreml*, (ur.) Christoph Emmendorffer i Christof Trepesch, München, 2008., 26.
- ⁴⁵ Jakob Wilhelm Heckenauer bio je augsburški grafičar koji je kao aktivan umjetnik dokumentiran od 1694. godine. Iako je bio dobar crtač, nije sačuvano ni jedno njegovo slikarsko djelo. Na početku je radio u Berlinu gdje je izradio deset grafika kraljevskog dvorca. Potom je otišao u Braunschweig gdje je izradio nekoliko slika i jedan prikaz dvorca Salzdahlum. Umro je 1738. godine. Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, URL: <http://www.deutschebiographie.de/sfz39346.html#index> (pristupljeno 29.6.2014.); FELIX JOSEPH VON LIPOWSKY, „Heckenauer, (Leonard, und Jakob Wilhelm)”, *Baierisches Künstler-Lexikon*, 1. svezak, München, 1810., URL: http://personen.digitale-sammlungen.de/pnd/bsb00000273_00406-02.html (pristupljeno 29.6.2014.)
- ⁴⁶ *Romanisches Laubwerk Dritter Theil bestehend in unterschiedlichen Cron- und Wand-leuchtern*, Victoria and Albert Museum, London, URL: <http://collections.vam.ac.uk/item/O621472/romanisches-laubwerk-dritter-theil-bestehend-print-heckenauer/> (pristupljeno 29.6.2014.)
- ⁴⁷ Leonhard Heckenauer učio je kod Bartholomea Kiliana, a kasnije je osnovao Crtačku akademiju u Münchenu. FELIX JOSEPH VON LIPOWSKY, (bilj. 45).
- ⁴⁸ Ova je grafička mapa tiskana između 1650. i 1704. godine u Augsburgu i sastoji od dvanaest grafika koje prikazuju modele stolnih i zidnih svijećnjaka te držača za kamine. *Neues sehr dienliches Goldschmidts Buch darinen unterschiedliche Arten von 'Geridon' auch Cron- und Wand-Leuchter*, Victoria and Albert Museum, London, URL: <http://collections.vam.ac.uk/item/O621458/neues-sehr-dienliches-goldschmidts-buch-print-leonhard-heckenauer-ii/> (pristupljeno 29.6.2014.)
- ⁴⁹ Riječ je o portretima koji su se potom upotrebljavali u mnogim djelima vezanima uz povijest carstva. URL: <http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb11166510.html> (pristupljeno 1.7.2014.), Popis ostalih djela vidi na <https://archive.org/details/eigentlicheabbil00heck> (pristupljeno 1.7.2014.)
- ⁵⁰ HELMUT SELING, (bilj. 43), 44.
- ⁵¹ HELMUT SELING, (bilj. 43), 341.
- ⁵² VIKTOR REITZNER, *Alt-Wien-Lexikon für Österreichische und Süddeutsche Kunst und Kunstgewerbe, Band III, Edelmetalle und deren Punzen*, Wien, 1952., 267.
- ⁵³ HELMUT SELING, (bilj. 43), 524.
- ⁵⁴ HELMUT SELING, (bilj. 43), 533.
- ⁵⁵ HELMUT SELING, (bilj. 43), 167.
- ⁵⁶ ANGELLA KUDRIAVTSEVA, „Konfektschale (Tazza)”, u: *Zarensilber. Augsburger Silber aus dem Kreml*, (ur.) Christoph Emmendorffer i Christof Trepesch, München, 2008., 172-173.
- ⁵⁷ „Kanne mit Darstellung des Frauenraubes durch Meeresgötter”, URL: <http://skd-online-collection.skd.museum/de/contents/show/Search?id=117116> (pristupljeno 26.8.2015.)
- ⁵⁸ HELMUT SELING, (bilj. 43), 250.
- ⁵⁹ HELMUT SELING, (bilj. 43), 270.
- ⁶⁰ HELMUT SELING, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529.-1868., Band II., Tafeln*, München, 1980., 403.
- ⁶¹ Abraham Grill (? – 1682.) kao majstor evidentiran je tek 1672. godine, a pet godina kasnije se kao majstor zlatar, draguljar i prodavač srebra prijavio i njegov brat Israel I. Nije poznata godina rođenja i smrti Israhela I. Grilla već je samo dokumentiran prilikom svoje ženidbe 1677. godine. HELMUT SELING, bilj. 43., 351, 362.
- ⁶² Na tom je pladnju Antoni Grill I. suradivao s Johannom Andreasom Thelotom (1655. – 1734.) kojemu se pripisuje središnji srebrni reljef sa scenom Bogova na Olimpu. HERBERT BRUNNER, „Prunkplatte”, u: *Schatzkammer der Residenz München*, München, 1970., 278., kat. jed. 682.
- ⁶³ ULRIKE WEINHOLD, „Die Anfänge der Emailmalerei in Augsburg: frühe Schatzkammerstücke und Toilettegarituren”, u: *Emailmalerei an Augsburger Goldschmiedearbeiten von 1650 bis 1750*, München – Berlin, 2000., 35-36., kat. jed. 7.
- ⁶⁴ Svijećnjaci se prema fotografiji iz *Fototeke Marburg* Rheinisches Bildarchiv u Kölnu datiraju u 18. stoljeće, a nalaze se u Bayerisches Nationalmuseumu u Münchenu. URL: <http://www.bildindex.de> (pristupljeno 1.7.2014.)
- ⁶⁵ HELMUT SELING, (bilj. 60), kat. jed. 1071.
- ⁶⁶ HELMUT SELING, (bilj. 60), kat. jed. 1072.
- ⁶⁷ Od srca se zahvaljujem gvardijanu Franjevačkog samostana u Rijeci fra Antunu Jesenoviću na susretljivosti prilikom istraživanja te Nenadu Labusu i Damiru Krizmaniću iz Konzervatorskog odjela u Rijeci na pomoći u pripremi ovoga rada. Posebnu zahvalu dugujem Damiru Tuliću koji mi je pomogao dragocjenim sugestijama prilikom istraživanja i pisanja ovoga rada.

Summary

Silver Wall Candelabra at the Franciscan Convent of Trsat, Donation of Emperor Leopold I

The sanctuary of Our Lady of Trsat is a pilgrimage centre in the northern Adriatic visited for centuries by pilgrims and dignitaries, who brought various artefacts in fulfilment of their vows. Most of the oldest votive objects are today exhibited at the convent's treasury, but the two silver wall candelabra in question remain deposited in the convent's storage. They were first mentioned by Bishop Juraj Franjo Ksaver Marotti in 1710, who wrote that they had been donated to the convent in 1693 by the Emperor Leopold I (1658-1705). Petar Francetić and Klaro Pasconi corroborated this information, and late in the 19th century Julije Janković mentioned that they were standing on marble columns at the main church altar. In the early 20th century, the candelabra were briefly described by Riccardo Gigante, Gjuro Szabo, Apolinar Braničković, and Artur Schneider, but a scholarly study establishing the true value of these precious artefacts was still missing.

The candelabra of Trsat used to hang on the wall like paintings, but today they are lacking the holders with candle plates. At their centre, formed of stylized fleshy acanthus leaves made of silver, there are shell-like cavities with applique silver busts of a Roman emperor and a young warrior wearing a helmet. The edge of the cavity under the busts is decorated with an embossed masqueron resembling a lion's head, placed between the curving volutes.

By donating the candelabra to the Franciscans of Trsat, Emperor Leopold I. made a political gesture and also continued the tradition started by his predecessor Charles V (1519-1556), who had donated a golden pendulum in the shape of a two-headed eagle decorated with gems in 1536 as a symbol of *Pietas Austriaca* practiced by members of the Habsburg family from the first half of the 17th century onwards. Candelabra of this type were mostly produced for the private chambers or lavish salons of noble families and similar examples made of various materials are found in museum collections all over Germany and France. Even though the candelabra

were intended for religious space, Emperor Leopold I was probably guided in their commission by the idea of expressing his power by iconographically relating himself to the mythology and history of ancient Rome. Thus, the figure of Emperor Augustus should most probably represent the emperor himself, while the young Roman warrior was to impersonate his son Joseph, who was to inherit the imperial throne.

Hallmarks have been identified on the candelabra that had previously gone unnoticed and that positively relate them to a particular goldsmith's workshop in Augsburg. One of them has the form of a stylized pinecone, while the other shows a stork with a fish in its beak. This was the hallmark of Antoni Grill I, documented in Augsburg as a master from 1668 until his death in 1700. Even though he stemmed from a family of goldsmiths, whose members had been producing imaginative artefacts for European courts since the mid-16th century, his own identified works are preserved only in a few museums and private collections. Most of them are gilded silver plates with carefully elaborated compositions that reveal great skill in embossing motifs in various depths and their even distribution over the plate surface. The same feature is evident in the candelabra of Trsat. Grill's models possibly included drawings by graphic artists Jakob Wilhelm (Augsburg, documented since 1694-1738) and Leonhard Heckenauer (b. ca. 1655 in Augsburg, d. 1704 in Munich), who likewise belonged to the Augsburg circle of artists. Their maps contain several examples of wall candelabra, with complex compositions and a choice of decorative motifs that bear some similarities with the Trsat ones. Compared to other known examples, the candelabra of Trsat may be considered among the first cases of this typology in the goldsmith circle of Augsburg, and considering their provenance and the importance of their imperial donor, they are certainly special items in the rich heritage of artefacts made of precious metals preserved in the church treasuries of the eastern Adriatic.